Morbror Adolf - Kaupungs-Adolf
Ett levnadsöde i Gothem

Berättat av Arne Mallin,
som bodde i Adolfs hus
1946-1952

Fem morbröder hade jag. Och två mostrar. Med min mor, Anna, var de således åtta syskon, som under sin barn- och ungdomstid hade gårdarna Kaupungs i Gothem som hem. Det var den gamla gården Kaupungs, som var min morfar Edvins barndomshem och släktgård sedan 1700-talet, gården med den gamla trappstegsporten (av samma slag som också finns vid prästgården i Gothem). Och så, sedan morfar fått en tomt avstyckad från släktgården och där byggt ett nytt hus för sig och sin hustru Emma, min mormor, och en växande familj, det boställe som nu ägs av Elis son, Leif Johansson, bosatt vid Hage.

Morbror Adolf Johansson föddes 1901 som nummer fem i syskonskaran, nio år yngre än den äldsta, Veda. Två och ett halvt år senare kom Anna, så småningom mor till min syster Dagny och mig. Yngst var Gunnar, född 1908, och eftersom det var sexton år mellan yngst och äldst, bodde säkert inte alla hemma samtidigt någon gång under sin uppväxt.

När man försöker fördjupa sig lite i de olika syskonens karaktärer, slås man förvisso av vissa särdrag. Den som var mest öppen och utåtriktad var utan tvekan morbror Olof i Väte, som i det avseendet avvek från det som min kusin Josef Blomberg, moster Teklas son, kallade ”den där dystra kaupungssläkten”. Kaupungssläkten var nog känd för att vara lite försiktig och tystlåten av sig. Jag minns morbror Elis lite underfundiga inlägg i samtalet, ”jo det är nog såå det...” och morbror Johans lika försiktiga ”jooo...”. Men humor saknades ändå inte. När Elis första gången träffade min blivande hustru, Marianne, tittade han lite finurligt på mig och sa ”den du Arne, det är en räv det!” Och när Dagny vid ett tillfälle hjälpte Adolf att hänga upp en tavla, kom hans finurlighet fram: ”den kummar att blås ner”.

Alla syskonen lämnade vartefter hemmet tills bara Adolf var kvar hos föräldrarna. I slutet av 1930-talet, då Gunnar och Elis hade byggt ett hus åt sig vid Hage (”Lunden”), flyttade Emma och Edvin av någon anledning till dem och Adolf blev ensam kvar i barndomshemmet. Systern Anna bodde då med maken Elmor i den lilla stugan ”på Backen”, bredvid Samuel och Elvira Hellberg. När så Elmor hastigt dog i februari 1940 blev mamma Anna lämnad ensam med dottern Dagny, fostersonen Helge och ett barn på väg. Då flyttade Emma och Edvin till dem och alla fick efter bästa förmåga anpassa sig till en tillvaro i den tämligen torftiga lilla stugan. Adolf, i sin ensamhet, livnärde sig troligen på diverse grovarbeten, t. ex. dikesgrävning, som på den tiden var ett ansträngande arbete, som utfördes manuellt med korp och spade. Hans levnadsstandard under de närmaste åren var nog tämligen spartansk. Han var känd för att arbeta energiskt. Det sades att han hade smörgåsen liggande på dikeskanten när han grävde och tog en tugga ibland mellan spadtagen. Han låg inkallad till Tingstäde ett tag under beredskapen i början av andra världskriget och hade då bland annat till uppgift att leverera ut mat till olika grupperingar, och kallades därför Dramaten. Nils Vahlgren, Tummungs-Nils, har berättat, att Adolf efter tjänstgöringen på dagarna utnyttjade kvällarna till att gräva diken för att tjäna en extra slant. Men han var inte rädd om sin hälsa och gick ofta för dåligt klädd i den stränga kylan. Han förfrös fötterna och fick skador så att han bara kunde ha galoscher, som satt kvar med hjälp av konservringar. Dock varken drack eller rökte han och var alltid välvårdad.

Men en oväntad händelse, som förmodligen inträffade någon gång under 1945, ändrade helt förutsättningarna för hans framtid. Han fick en storvinst på en premieobligation, som uppgick till minst 20000 kronor, vilket idag, 2020-talet, måste ha varit värt kanske hundra gånger så mycket. Storleken är inte helt lätt att bedöma, eftersom priser är svåra att jämföra. Pengarna räckte i alla fall mer än väl till köpet av ett hus som var till salu, Reinhold och Regina Nilssons stora hus på ”Körkrum”. Köpeskillingen var 20000 kronor och erlades kontant! Det är också mycket troligt, att han fick ytterligare en rejäl vinst, så varför då sitta kvar i en ”gudsförgäten håla”?

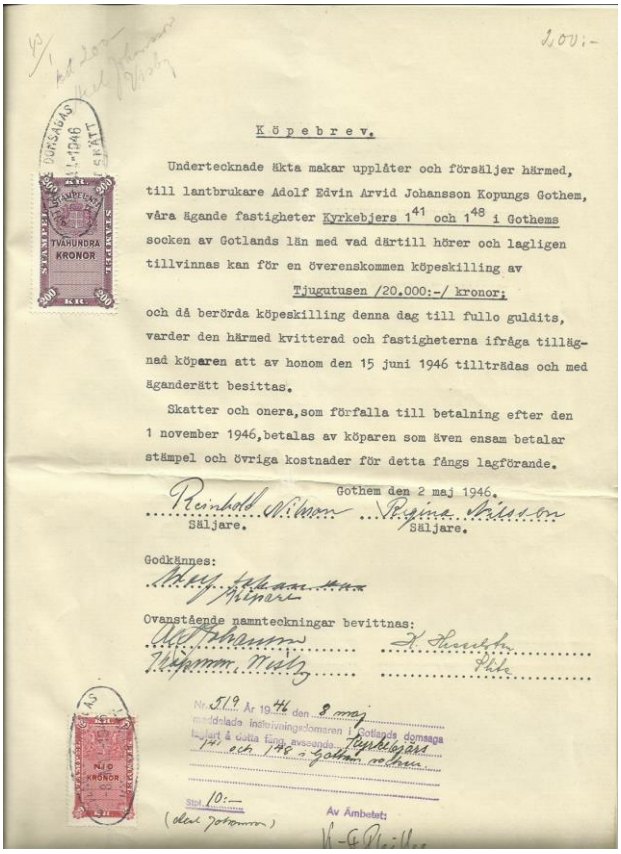

Köpebrev.

Undertecknade äkta makar upplåter och försäljer härmed, till lantbrukare Adolf Edvin Arvid Johansson Kopungs Gothem, våra ägande fastigheter Kyrkebjers 1:41 och 1:48 i Gothems socken av Gotlands län med vad därtill hörer och lagligen tillvinnas kan för en överenskommen köpeskilling av

Tjugutusen /20.000:-/ kronor;

och då berörda köpeskilling denna dag till fullo guldits, varder den härmed kvitterad och fastigheterna ifråga tillägnad köparen att av honom den 15 juni 1946 tillträdas och med äganderätt besittas.

Skatter och onera, som förfalla till betalning efter den 1 november 1946, betalas av köparen som även ensam betalar stämpel och övriga kostnader för detta fångs lagförande.

Gothem den 2 maj 1946.

Reinhold Nilsson Regina Nilsson
Säljare. Säljare.

Godkännes:

Oväntående namnteckningar bevittnas:

Nr 519 År 1946 den 8 maj
anmäldade inskrivningsdomaren i Gotlands domsaga
lagfart å detta fång avseende Köpebrevet
och 1946 i Gothem rotera

Stpl 10:—
(tio kronor)

Av Ämbetet:

Köpebrevet som gjorde morbror Adolf 20000 kronor fattigare, men ett slott rikare.

Det stora huset, som det såg ut 1946 när vi hade flyttat dit från ”Backen”

Hur tänkte morbror Adolf använda ett så stort hus? Två våningar med totalt fem rum och kök och källare under hela. Därtill stor tomt med bl. a. liten lagård och hönshus. Och så en ansluten mindre tomt med ett litet boningshus. Knappast något för bara en person. Jag tror att han hade tänkt ut det så, som det sedan blev. Ett så rymligt och modernt hus måste ju passa mycket bra för den trångbodda familjen på Backen, som ju bestod av både hans föräldrar och en syster med barn, efterlämnad sedan maken Elmor hastigt avlidit vid militärtjänstgöring under början av andra världskriget.

Ett enda minne finns kvar hos mig från flytten. Olof Blomberg hade kommit upp till Backen med häst och järnhjulsvagn och jag satt på den bland alla flyttsaker och vi skulle precis lämna mitt första barndomshem. Jag har inga minnen av att jag häpnade över allt det nya, som nu skulle vara vårt och jag har ingen känsla av att jag längtade ”hem”. För mamma var det förstås en stor omställning, även om hon hade sett allt det nya med el, vatten och avlopp på ställen där hon hade tjänat piga eller tillfälligt hjälpt till med olika arbeten.

Det var auktion efter Reinhold och Regina och jag är säker på, att en del av deras inventarier ropades in av Adolf för att göra hans nya hem inbjudande och bekvämt för hans nya storfamilj. För mamma blev det mycket mera att städa, men Adolf köpte genast en dammsugare och en tvättmaskin. När Dagny arbetade som hembiträde hos veterinär Svanholm i Slite, kom hon hem och berättade att de hade en fantastisk apparat, en Electrolux Assistent. Adolf hörde och handlade, och kom snart hem med en sådan. Det fick dock duga med vedspis i köket, men den var modernare än den gamla järnspisen på Backen. Kylskåp fanns inte och var inte så vanligt. Där var ju ett rymligt och bra skafferi. När vi hade flyttat därifrån kom dock ett dit, fast installerades aldrig. Och WC inne var det inte många som hade; det fanns ju utedass! Dock kom med tiden en WC-stol till en liten skrubb på övervåningen, fast inte förrän under Adolfs sista tid i livet, och den stod bara löst på golvet. Det sades, att på auktionen efter Adolf satte sig någon på den och gjorde sitt behov. Densamme fick väl en chock, då det visade sig, att det inte gick att spola...

Adolf var till sin natur vad man idag kallar shopaholic. Eller kanske var han visionär!Eftersom han efter husköpet säkert hade rätt mycket pengar kvar, kunde det förstås vara lätt att falla för frestelsen, att förse det nya slottet med sådant som gjorde det fint, både inne och ute, för fint skulle det vara. När han en gång av någon anledning tittade in till Gerda och Manne vid Botvalde (han knackade för övrigt sällan, utan öppnade bara dörren för att se om någon var hemma), blev han stående och tittade beundrande på väggen ovanför deras spis. ”Naj, va ni har det fint!” var hans kommentar. En tid senare var målaren Valter Nilsson (”post-Valter”) hos oss och försåg väggen ovanför spisen med en liknande marmorering som vid Botvalde. En annan utsmyckning, som han dock inte hann med, och som läraren Stina Rydén i fyran frågade mig om en gång: ” Arne, ni som har det så fint hemma, det har väl ni?”, det var parkettgolv. Men lösa inredningsdetaljer hade han en förkärlek till, som tavlor och prydnader att ställas på bord och i hyllor.

En av dessa prydnader har jag av någon anledning fått med mig som ett nog så passande minne med tanke på den förre ägarens läggning: en sparbössa. Eller en läggning han borde ha haft?

Kanske stod sparbössan på en hylla i ”Adolfs hörna” i affären vid Magnuse. 2:40 kostade den i alla fall.

Tre kronor har jag lagt i den.

Snart skulle saker hända. Stora förändringar, som gjorde huset till det slott, som det nära nog blev, om man tänker sig ett boningshus, som byggdes till på ett sätt som saknade all vettig mening, utom att tillfredsställa byggherren själv. Alla de övriga som bodde där tillsammans med honom, ojade sig mest över galenskaperna, utom lille Arne, som tyckte det hela var himla spännande. Tack för det, morbror Adolf!

Tillbyggnadsplanerna tog säkert sin början ganska snart efter att vi flyttat dit. Det första projektet var att öka ut den norra sidan av huset med en tillbyggnad, som gav balans till den utbyggnad, som redan fanns på södra sidan. Adolf grävde naturligtvis grunden själv; ingen match för en erfaren dikesgrävare. Grunden var väl cirka en meter djup och jag och mina kompisar, Sune, Hans och Otto, kunde förstås inte låta bli att hoppa ner i den, men fick svårt att komma upp igen. Då sa Adolf ifrån på skarpen: ”Gå upp därifrån!” Byggarbetet utfördes förmodligen av Einar Lindahls byggfirma, men fick ett abrupt avbrott, eftersom byggnadstillstånd nog inte hade inhämtats. Jag minns när myndighetens företrädare stod i farstun och med höttande näve och hög röst förkunnade, att ”Här blir ingenting mer byggt!” Jag vet inte hur många utropstecken han använde, men många var de, och så fetstilta att mormor brast ut i ett ojande, som räckte till långt efter att han gått.

Nåväl, tillbygget blev färdigställt. Men hur var det, var det inte lite mörkt på övervåningen? Hallen och de två sovrummen var ju ljusa. Men skrubbarna mot öster och väster var ju mörka där snedtaket gick ner till golvet. Lätt åtgärdat! En ny entreprenör anlitades, och en takkupa på takets framsida och två på baksidan gjorde susen. Och så ny puts på ytterväggarna, då jag och mina kompisar fick hjälpa till att knacka bort den gamla. Mormor kom ut och undrade förskräckt vad vi hade hittat på. Fullt legal vandalisering.

Åren gick och för mig skred en lycklig barndom mot sitt slut. Mammas hälsa blev sämre som en följd av latent tbc. Hennes krafter blev nog lidande av en ständig oro för hemmets välfärd. Ett alldeles för stort hus och bekymmer över broderns vidlyftighet med pengar, parad med hans ovilja att betala räkningar, och så förstås saknaden efter sin livskamrat. Vi handlade på bok i affären och handlarn hade förmodligen en viss förståelse för dröjande betalning. Vi var i alla fall aldrig utan mat.

För oss alla mullrade nästa omvälvning i bakgrunden. En finallöpa för morbror Adolf, skulle man kunna säga. Den inleddes med att mamma insjuknade och blev inlagd på Follingbo sanatorium och avled där i oktober 1952.

Men först något om hur det var att leva med morbror Adolf. Det är ganska enkelt att bara säga: ingen märkte särskilt mycket av honom. Han var ju något av en ensling, som folk i socknen pratade om. Han hälsade sällan när han mötte någon när han cyklade. Barn kunde roas av det och skojade med honom genom att stå, en på vardera sidan av vägen när de fick se honom komma. En ropade ”Hej Adolf”, och när han vände huvudet åt andra sidan, stod en annan där och sa ”Hej Adolf” Jag tror inte att han blev arg. Han brydde sig inte om det. Jag har inget minne av att han någon enda gång satt till bords och åt mat tillsammans med oss andra. Han tillämpade gående bord i skafferiet, mestadels när ingen annan var i närheten. Det gällde även söndagar och helger. Jag vet inte heller var han befann sig under julen, när vi andra, med utökning av andra släktingar, firade jul på ett sätt som verkligen gladde ett barn och blev till fina minnen. Mamma gav honom en julklapp, i handen antar jag, och själv gav han mamma en städrock en jul, inslagen i julklappspapper vill jag minnas. Han höll mest till i källaren och plockade med sina verktyg och redskap. Men ändå höll han en viss koll på oss. När Dagny och jag en gång grälade om vem som skulle sitta på en av köksstolarna, hördes morbror Adolfs barska stämma utifrån genom

fönstret på gläntt: ”Låt nå tösi sitt där da!” Att han var noga med att inga nyttigheter fick förfaras, visade han när han en gång gick förbi diskbänken och fick syn på en torr ostskalk i vasken och tog upp den och sa att ”det är ju mat!” Och en ettöring jag hade lagt bredvid spisen, fick han syn på och stoppade ner i i fickan. Jag blev ett öre fattigare, men ett minne rikare.

Adolf hade nog en tendens att inte betala några räkningar förrän det var absolut nödvändigt. Det gällde framför allt skatten, som han inte verkade ha någon som helst förståelse för. Ett flertal indrivningskvitton tyder på det.

När vår mor dog i oktober 1952 och mormor i december samma år var bara Dagny och jag kvar hos Adolf. Dagny var då arton år och jag tolv. Våra släktingar, och sannolikt också barnavårdsnämnden, insåg att det inte var hållbart att vi skulle stanna kvar hos vår morbror. Dagny var gammal nog att skaffa sig arbete (inom sjukvården), medan jag blev placerad som fosterbarn hos Manne och Gerda Sandborg vid Botvalde i januari 1953.

Så var då Kaupungs-Adolf ensam igen, i ett slott snarare än i en koja den här gången. Sex år varade hans, som man väl så här i efterhand får kalla det, lyckliga tid. Han hade fått äta lagad mat, om än från skafferihyllor, han hade fått sina kläder tvättade och han hade haft ett hem med människor omkring sig. Jag vet inte vad han själv tänkte om sin tillvaro, men ensamt blev det nog. Hans syster Tekla Blomberg, som bodde alldeles i närheten, och även ”Anna i Lunden”, höll säkert ett litet öga på honom, men det blev nog ändå si och så med mathållningen.

Julen efter att vi flyttade ifrån honom, firade Dagny och jag tillsammans med våra kusiner hos Anna och Elis i ”Lunden”. På julaftonen ringde min fostermor Gerda dit och bad Dagny komma till Botvalde och hämta en kastrull med risgrynsgröt och cykla upp till Adolf och ge honom. En människa med stor omtänksamhet gav nog Adolf lite glädje i en ensam jul, som blev hans sista. Den sjuttonde december året därpå,1953, avled Kaupungs-Adolf efter en tids sjukdom på Visby lasarett. Kroppen orkade väl inte längre. ***Ett strävsamt liv har slocknat ut, En idog hand har domnat,*** stod det så passande i dödsannonsen.

Den till synes ohejdbara köplusten förföljde honom in i det sista. Den 14 december, tre dagar innan han dog, sändes ett meddelande från Gunnars Fabriker i Nässjö, att en inköpt trävit buffé hade blivit stående outlöst vid järnvägen i Slite. Från Visby plantskola finns beställningar i november 1953 på vildvin, kaprifol, klängrosor, skuggmorell, nektarinplommon, bigarrå, rönnoxel, bergtall och klarbär. Jag vet inte om all denna trädgårdsfägring någonsin kom fram; jag tror i alla fall inte att växterna planterades där de var tänkta att skapa den lustgård min morbror hade velat ha, men inte fick uppleva. Dagny och jag kan ändå hoppas att vi fick bidra till sex års mänsklig tillvaro för vår morbror i det, som nog var hans paradis på jorden. Där han är nu kanske han kan glädjas åt vildvin och kaprifol och allt det andra, som han tyckte ”var så fint”. Kanske en marmorering på himlaväggen. Han hade en äkta uppskattning av det vackra och ville ha det omkring sig.

Begravningen inleddes med att morbror Adolf fick ligga på lit-de-parade i öppnad kista i ”nya rummet” med sitt jordiska tak som slocknat blickfång. Det kändes underligt.

Det blev stor lösöresauktion med fyrahundra utrop, som inbringade sjuttontusen kronor, nästan lika mycket som han hade gett för huset sju år tidigare. Ryktet hade gått, så där var till och med en korvgubbe, som tävlade med Kaupungs-Adolf om gunsten.

Ett levnadsöde, som på något vis blev ett nollsummespel, från ensamhet till ensamhet.

Men för mig var de sex åren den lyckliga barndomen. Det var inget nollsummespel.

.Morbror Adolf, här får du alla de växter du beställde från Visby Plantskola, men aldrig fick njuta av.

Syskonbarnen Arne och Dagny